

Jon Vibe-Pedersen

1. marts 1928 – 25. oktober 1990

Professor Jon Vibe-Pedersen var eneste søn af en gårdejer, og i virkeligheden synes det at være det forhold, at hans ene hånd blev beskadiget, da han var dreng, der gjorde, at han ikke blev uddannet som landmand, men fik en akademisk uddannelse.

Han blev cand.oecon. fra Århus i 1954, og blev umiddelbart efter eksamen ansat som det, der dengang hed assistent for professor Jørgen Pedersen (1890-1973).

Jørgen Pedersen, grundlæggeren af Økonomisk Institut ved Århus Universitet, spillede en stor rolle for Vibe. Undertiden brugte Vibe den måske lidt gammeldags terminologi, at han nærmest var elev af Jørgen Pedersen.

Selv om de begge to var indvandrede fra landet – og satte stor pris på hinanden – var de på flere områder yderst forskellige. Jørgen Pedersen var hurtig på aftrækkeren. Selv da han var højt oppe i halvfjerdsene, var han utålmodig efter at få sine seneste analyser eller overvejelser ud så hurtigt som muligt, og han havde et stort overskud af selvtillid. Vibe brændte også efter at meddele sine resultater til andre, men det var også yderst vigtigt for ham, at der ikke var »løse ender«, som han yndede at kalde det, og at få kontrolleret om argumentationen kunne holde. (Derimod var der ikke nogen af dem, der havde ambitioner om at nå ud i alle hjørner i litteraturafsøgningen. Dog gik Vibe ikke så langt som sin læremester, der selvtillidsfuldt sagde, at det var sjovere at »think it up than read it up«).

Arven fra Jørgen Pedersen bestod først og fremmest i en indtil marven gående liberalistisk grundopfattelse af de økonomiske mekanismer. En del af Jørgen Pedersens kritikere betragtede Jørgen Pedersen som en gammelliberal, der mente, at laissez-faire økonomien var den ideelle. Dette var en fejlopfattelse. Og Vibe var endnu længere fra den tro, at det i alle forhold gjaldt om at holde fingrene væk. Men der var ingen indgreb, der kunne sætte de liberalistiske mekanismer helt ud af funktion. Enkeltindivider og virksomheder kunne naturligvis bringes til at ændre deres adfærd, men individernes og virksomhedernes optimeringsmåde forblev fundamentalt set uændret. The economic man kunne man ikke slå ihjel ved indgreb, og det var for Vibe et hovedprincip, både når man skulle designe og vurdere forskellige former for indgreb.

Makroøkonomisk teori

I de første år som videnskabelig medarbejder ved Økonomisk Institut beskæftigede Vibe sig meget med makroøkonomisk teori. Det generede Vibe, at der ikke i den makroøkonomiske teori (inden for den keynesianske tradition) var etableret en konsistent forbindelse mellem indkomstdannelse, makrofordelingen af indkomsten og prisniveauet. Ved en energisk og intelligent ind-

Jon Vibe-Pedersen

Jon Vibe-Pedersen

1. marts 1928 – 25. oktober 1990

Professor Jon Vibe-Pedersen var eneste søn af en gårdejer, og i virkeligheden synes det at være det forhold, at hans ene hånd blev beskadiget, da han var dreng, der gjorde, at han ikke blev uddannet som landmand, men fik en akademisk uddannelse.

Han blev cand.oecon. fra Århus i 1954, og blev umiddelbart efter eksamen ansat som det, der dengang hed assistent for professor Jørgen Pedersen (1890-1973).

Jørgen Pedersen, grundlæggeren af Økonomisk Institut ved Århus Universitet, spillede en stor rolle for Vibe. Undertiden brugte Vibe den måske lidt gammeldags terminologi, at han nærmest var elev af Jørgen Pedersen.

Selv om de begge to var indvandrede fra landet – og satte stor pris på hinanden – var de på flere områder yderst forskellige. Jørgen Pedersen var hurtig på aftrækkeren. Selv da han var højt oppe i halvfjerdsene, var han utålmodig efter at få sine seneste analyser eller overvejelser ud så hurtigt som muligt, og han havde et stort overskud af selvtillid. Vibe brændte også efter at meddele sine resultater til andre, men det var også yderst vigtigt for ham, at der ikke var »løse ender«, som han yndede at kalde det, og at få kontrolleret om argumentationen kunne holde. (Derimod var der ikke nogen af dem, der havde ambitioner om at nå ud i alle hjørner i litteraturafsøgningen. Dog gik Vibe ikke så langt som sin læremester, der selvtillidsfuldt sagde, at det var sjovere at »think it up than read it up«).

Arven fra Jørgen Pedersen bestod først og fremmest i en indtil marven gående liberalistisk grundopfattelse af de økonomiske mekanismer. En del af Jørgen Pedersens kritikere betragtede Jørgen Pedersen som en gammelliberal, der mente, at laissez-faire økonomien var den ideelle. Dette var en fejlopfattelse. Og Vibe var endnu længere fra den tro, at det i alle forhold gjaldt om at holde fingrene væk. Men der var ingen indgreb, der kunne sætte de liberalistiske mekanismer helt ud af funktion. Enkeltindivider og virksomheder kunne naturligvis bringes til at ændre deres adfærd, men individernes og virksomhedernes optimeringsmåde forblev fundamentalt set uændret. The economic man kunne man ikke slå ihjel ved indgreb, og det var for Vibe et hovedprincip, både når man skulle designe og vurdere forskellige former for indgreb.

Makroøkonomisk teori

I de første år som videnskabelig medarbejder ved Økonomisk Institut beskæftigede Vibe sig meget med makroøkonomisk teori. Det generede Vibe, at der ikke i den makroøkonomiske teori (inden for den keynesianske tradition) var etableret en konsistent forbindelse mellem indkomstdannelse, makrofordelingen af indkomsten og prisniveauet. Ved en energisk og intelligent ind-

sats lykkedes det Vibe at få opstillet en sammenhængende model, hvori Kaldors fordelingsteori fra 1950'erne kom til at fremtræde som et specielt tilfælde. Også teorien om multiplikatorvirkningen af indirekte skatter fik Vibe lejlighed til at rydde op i, og det var i høj grad disse forskellige makroteoretiske arbejder, der bidrog til, at han allerede i 1963 blev professor ved Økonomisk Institut, Århus Universitet.

Som allerede nævnt var Vibes tankegang på mange måder liberalistisk. Makroøkonomisk var han derimod stærkt påvirket af den keynesianske tankebygning. Høj arbejdsløshed var både noget, man skulle og kunne gøre noget ved. Men han var som hovedregel tilhænger af de generelle virkemidler: en generel forbedring af konkurrenceevnen og generelle finanspolitiske foranstaltninger. Inflation med høj arbejdsløshed skyldtes efter Vibes opfattelse ikke, at den naturlige arbejdsløshed var høj (og langt mindre en kraftig stigning i pengemængden), men måtte først og fremmest forklares ved høje lønstigninger i forbindelse med overenskomsterne eller ved, at arbejdsmarkedet ikke fungerede godt nok, og at der derfor opstod flaskehalse.

Da Vibe startede sin videnskabelige karriere, var han i forhold til mange af samtidens økonomer relativt matematisk orienteret. Vibe fortsatte livet igennem med at lægge stor vægt på stringens, men udviklingen hen imod det langt mere formaliserede og matematiserede fandt han ikke særlig attraktiv. Han yndede at citere en tysk kollega, der også protesterede mod den fortsatte substitution af »relevanz mit eleganz«.

Både som konsekvens af denne holdning og fordi andre interesser fristede stærkt, beskæftigede Vibe sig i sine skriftlige arbejder (når bortses fra lærerbøger) fra midten af 1960'erne næsten udelukkende med områder inden for den anvendte økonomi eller mere partielle teorier med umiddelbar interesse for konkrete økonomiske problemstillinger.

Landbrugsøkonomi

Det var naturligt for Vibe som landmandssøn og senere som ejer af en landbrugsejendom at beskæftige sig med landbrugsøkonomiske problemstillinger. Allerede i midten af 1950'erne skrev han om inflationens konsekvenser for landbrugsproduktionen, og et af de seneste skriftlige arbejder fra Vibes hånd beskæftigede sig med »landbrugets økonomi – aktuelt og fremtidigt«.

Noget af det Vibe følte, han måtte skrive (eller være med til at skrive) om landbruget, var ikke populært i landbrugskredse. Det generede Vibe en del – navnlig at det gik ud over faderen Bertel Vibe-Pedersen, der først døde kort tid før sønnen. Vibe var derfor ivrig efter, at alle modificerende argumenter blev fremdraget – men det lå slet ikke til ham at gå på kompromis med hensyn til konklusionerne i analysen. Men det glædede ham, at han i 1988 blev medlem af Det Kongelige Danske Landhusholdningsselskabs Akadimiråd. Den yderst beskedne Vibe var ikke meddelsom i Den blå Bog, men dette skulle med.

Mest ubekvemt for landbruget var nok kritikken af landbrugsstøtten i anden halvdel af 1960'erne, hvor Vibe påviste, at hjemmemarkedsordningerne indebar en samfundsøkonomisk helt urentabel eksport. For fjerkræprodukter var der tale om, at man ikke engang fik dækning for foderomkostningerne. Det værste var imidlertid, at Vibe angreb teorien om, at det af hensyn til

en senere indtræden i fællesmarkedet ville være rationelt med tab at opretholde produktionkapaciteten i kvægsektoren. (Udviklingen siden da har da også vist, at den samfundsøkonomiske gevinst ved at dansk landbrug kom ind under EF's landbrugsordninger først og fremmest bestod i, at jordrenten steg).

Da Danmark kom ind i fællesmarkedet, var det indlysende for Vibe, at dette set med *danske* øjne måtte ændre det landbrugsøkonomiske perspektiv fundamentalt.

Vibe angreb derfor synspunkter, der lå tæt på hans egne fra 1960'erne. Han var ikke uenig i, at EF's landbrugspolitik var irrationel set fra fællesskabets synsvinkel, men en afvikling var ikke i dansk interesse. Som nettoeksportør af landbrugsvarer måtte Danmark være interesseret i, at der længst muligt blev betalt en overpris for landbrugsprodukter.

Vibe beskæftigede sig ikke alene med policyaspekter af landbrugsøkonomien. I slutningen af 1960'erne ledede han også en af det amerikanske landbrugsministerium finansieret undersøgelse af produktion og forbrug af landbrugsprodukter i Danmark med henblik på at prognosticere udviklingen frem til 1980. Det var eneste gang Vibe blev leder af et mere omfattende forskningsprojekt. For dem, der deltog i projektet, var det utroligt lærerigt. Det var ikke de lette genveje, man lærte noget om, men betydningen af høje kvalitetskrav og af ikke at lade alternative betragtningsmåder ligge.

Det økonomiske råd

I i alt 10 år var Vibe medlem af Det økonomiske Råds Formandskab, og han er dermed den, der længst har siddet i formandskabet. Det afspejler, at arbejdet på mange måder passede ham godt. Han var et kyndigt og flittigt medlem af formandskabet og var i høj grad med til at sikre, at der ikke var væsentlige momenter, der blev overset. I Det økonomiske Råd var der lejlighed til løbende at kulegrave aktuelle økonomisk-politiske spørgsmål – problemstillinger, han interesserede sig brændende for. Og så passede det ham i virkeligheden godt, at der skulle afleveres rapporter to gange om året, for herved blev man tvunget til at nedprioritere tvivlen om, hvorvidt man nu havde fået vendt alle sten tilstrækkelig grundigt, for rapporterne skulle ud. (Undertiden kunne den grundige Vibe dog græmmes over, at der var ting, man havde måttet lade ligge, men glæden over den tvungne høje produktivitet var normalt det dominerende).

Vibes entre i Det økonomiske Råd skete i øvrigt på en måde, der passede ham usædvanlig dårligt. Offentliggørelsen af at han skulle indtræde i formandskabet skete umiddelbart før, han skulle holde et foredrag i Nationaløkonomisk Forening om landbrugets strukturproblemer. Foredraget fik derfor en usædvanlig stor pressedækning, og i dele af pressen blev konklusionen stort set, at Vibe »ville nedlægge landbruget« (jf. ovenfor).

Den udadvendte del af arbejdet i Det økonomiske Råd var i det hele taget noget, Vibe ikke brød sig om. Det var også grunden til, at han totalt afviste ideen om, at han skulle være »overvismand« til trods for, at det var indlysende, at han i det daglige arbejde i Rådet hørte til svær-vægterne.

Da Vibe blev medlem af Det økonomiske Råds Formandskab, var der formentlig nogle, der

undrede sig lidt. Ikke fordi man stillede spørgsmålstejn ved Vibes kompetence, men fordi han tidligere havde udtalt sig ret så kritisk om indkomspolitik. Man kunne – i det mindste i princippet – føre lønpolitik, men restindkomsterne kunne man i en økonomi som vores i virkeligheden kun ændre på i enkelte stærkt regulerede brancher, mente Vibe. Forskellen mellem lønpolitik og indkomspolitik var derfor i realiteten meget lille, og det var politisk tågesnak at lade som om, det forholdt sig anderledes. Det var grundlæggende for Vibe, at man skulle »kalde en spade for en spade«. (Reelt at forsøge at gennemtvinge vidtgående ændringer af restindkomsterne ville enten mislykkes eller få de økonomiske mekanismer til at forkrøble).

Vibe fortsatte hele sit liv med at have et anstrengt forhold til begrebet indkomspolitik (ligesom det generede ham, at devalueringproblematikken vanskeligt kunne drøftes helt fordomsfrit i formandskabet). Derimod passede det ham godt, at man i Rådets regi kunne analysere mange andre dimensioner af indkomstfordeling end den funktionelle. Indkomstfordeling via kapitalgevinster ikke mindst på boligområdet var spørgsmål, der interesserede Vibe stærkt. Det samme gjaldt livsindkomstberegninger. Om begge områder gælder det, at Vibe også beskæftigede sig med dem i de perioder, hvor han ikke var medlem af formandskabet.

Andre områder

Vibe følte, at det var en del – og en betydningsfuld del – at det job, han havde fået at deltage i den offentlige debat, ikke kun i faglige tidsskrifter, men også i kronikker og lignende (og i visse tilfælde gik han her, som f.eks. i Ø.D.-debatten uden for det snævert økonomiske). En af de opgaver, Vibe som deltager i den økonomisk-politiske debat især følte sig kaldet til, var at sætte spørgsmålstejn ved politiske beslutninger, som han mente måtte være inkonsistente. Dette var således baggrunden for, at han i de senere år beskæftigede sig med miljøpolitikken.

Også på dette område burde der være et fornuftigt forhold mellem cost og benefits, eller som Vibe spurgte i en mere populær fremstilling »hvad får befolkningen for milliard-udgifterne til forureningsbekæmpelse?«. Vibes indlæg i debatten blev mødt af ret stærke angreb, men det var tydeligt, at disse angreb generede Vibe langt mindre, end da det var kredse i landbruget, der opponerede mod hans landbrugsøkonomiske synspunkter.

Et af de emner, Vibe også kastede sig over i de senere år, var den samlede individuelle beskatning, når man ikke kun ser på det, der hedder skatter, men også tager hensyn til aftrapningen af sociale ydelser. Ikke mindst samspilsproblemerne for pensionister og konsekvenserne heraf optog Vibe meget. En af Vibes pointer var, at virkningen af samspilsproblemerne for pensionister ikke mindst ville vise sig i, at opsparede beløb ville blive anbragt væsentligt anderledes. I et af de sidste arbejder, Vibe skrev, inden sygdom helt tappede hans energi, beskæftigede han sig med samspilsproblemerne og disses betydning for arbejdsudbuddet.

Allerede som helt ung lærer var Vibe anerkendt som en fremragende pædagog, og de studerende satte stor pris på ham. For den, der har haft lejlighed til at studere hans undervisningsnoter, er det indlysende, at Vibe på ingen måde kom sovende til den pædagogiske succes. Også på dette område var stor omhu et af kendetegnene.

Vibe skrev også i løbet af sin karriere en hel del særdeles pædagogiske undervisningsnotater plus et væld af udførlige og gennemarbejdede såkaldte ugesedler. Ofte talte han om, at han gerne ville skrive et egentligt lærebogssystem til 1. dels studerende i stedet for de forskellige udenlandske lærebøger, man brugte. Forarbejderne til dele af dette system indgik i de offentliggjorte undervisningsnotater, men af frygt for at turbulens i studienævn skulle føre til, at et nyt lærebogssystem ikke ville blive anvendt, fik Vibe aldrig skrevet disse bøger. Risikoen for, at bøgerne ikke ville blive anvendt, var måske ikke særlig stor – men der er næppe tvivl om, at såfremt det var sket, ville Vibe have haft svært ved at acceptere det.

Vibe-Pedersen var en person, der betød meget på de indre linier på Økonomisk Institut. Han havde en række forskellige poster i de kollegiale organer, men følte sig aldrig helt på hjemmebane i styrelseslovens parlamentariske system. Han var imidlertid respekteret og vellidt og var en person, der altid tog folks problemer alvorligt, og var derfor én mange søgte råd hos.

Der er ingen tvivl om, at Vibes produktivitet var hæmmet af, at han ikke blot var særdeles omhyggelig med sit arbejde, men også bekymrede sig mere end de fleste for, om der nu var noget, han havde overset, ting der skulle rettes og momenter der skulle tilføjes, inden man kunne publicere.

Når det trods disse bremsemekanismer alligevel lykkedes Vibe at markere sig, skyldes det i nogen grad, at han i virkeligheden var særdeles hurtig og effektiv til de enkelte arbejdsprocesser. Han opfattede hurtigt, gennemførte beregninger hurtigt og træfsikkert, og det tog ham ikke lang tid at skrive første udkast. Vigtigst var det imidlertid, at han trods sine bekymringer var ivrig for at få sine ting ud, og at han til det sidste brændte for sit fag.

Hans E. Zeuthen